

Kroniek van geschiedschrijving in Westelijk Noord-Brabant

141

Globaal overzicht van literatuur, die in de periode oktober 1992 – september 1993 over de geschiedenis van het gebied van het Streekgewest Westelijk Noord-Brabant en van het Streekarchief Nassau-Brabant is verschenen. Omwille van de overzichtelijkheid zijn de artikelen over de watersnood 1953 en de oorlog en bevrijding, die in de verschillende periodieken voorkomen, bijeen geplaatst onder 'West-Brabant'. Op dezelfde manier zijn onder diverse plaatsen artikelen, die in verschillende afleveringen verschenen of onder één rubrieksnaam waren ondergebracht, bijeen gezet.

West-Brabant

Door de Heemkundige Kring Essen werd uitgegeven de *Genealogie Roecken* (16e-19e eeuw), samengesteld door Fr. Buijsen. Het betreft een van oorsprong Nispense familie, die zich langzamerhand verspreid heeft over de Belgische gemeenten Essen en Kalmthout en diverse Westbrabantse gemeenten.

Zeer vermeldenswaard is ook de genealogische uitgave *Een Westbrabants geslacht Krijnen*, samengesteld door T. Reniers. Het lijvige boekwerk, goed gedocumenteerd, voorzien van de nodige illustraties, bestaat uit twee delen. Het eerste deel vertelt de familiegeschiedenis in hoofdlijnen; het tweede deel bevat de genealogische overzichten. Een voorbeeld dat navolging verdient! A.M. Bosters publiceerde onder de titel, *Rampaart/Rampart. Een oud West-Brabants geslacht*, in: *Genealogisch tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant*, 17 (1993) nrs. 1 en 2. Het is een genealogie van een Westbrabantse familie, waarvan de oudst bekende generatie uit Essen/Nispen stamt. Van dezelfde schrijver verscheen in eigen beheer *Genealogie Frederiks* (Halsteren/Steenbergen, 1595 – heden).

J. Koenraadt heeft in eigen beheer uitgegeven de *Genealogie der familie Koenraadt uit West-Brabant*. Alle katholieke 'Koenraadten' uit West-Brabant stammen af van Petrus Coenraets en Cornelia Schrauwen, die op 30 april 1730 te Kruisland huwden. Deze publikatie is vooral interessant, omdat beschreven wordt hoe en waar de gegevens werden gevonden.

In afleveringen 2 en 3 van jaargang 42 van *De Brabantse Leeuw* is opgenomen een bijdrage van E.G. Boeren en P. Peeters-Veraart over *Tak van Domburg uit het Rucphense geslacht Commissaris*.

Bij gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Waterleidingmaatschappij Noord-West-Brabant is uitgegeven *75 Jaar W.N.W.B.*, een verzameling van vijf boekwerkjes met de afzonderlijke thema's: voorgeschiedenis van de drinkwatervoorziening in West-Brabant, de geschiedenis van de maatschappij, de medewerkers, van de winning tot de distributie van het water en de zorgen om het milieu.

In het herdenkingsjaar *Watersnood 1953* is er in verschillende periodieken aandacht besteed aan deze ingrijpende gebeurtenis. Vanwege de overzichtelijkheid laten wij hieronder de ons bekende publikaties volgen.

A. Suijkerbuijk, Gevaarlijk hoog water verwacht. In: *De Waterschans, jaargang 23 nr. 1*.

Watersnood van 1953. *Jaarboek 1993 (in twee delen) van de heemkundekring Halchterth te Halsteren*.

De watersnoodramp van 1 februari 1953. In: *De Bùrt* (uitgave van de heemkundekring Willem Snickerieme te Hooge en Lage Zwaluwe), februari 1993.

Verslagen van verslagenheid. Uitgave van het *ambachtsmuseum De Holle Roffel te Kruisland* bij gelegenheid van de tentoonstelling 'Veertig jaren na de watersnoodramp'.

Watersnoodramp van 1953 en De watersnoodtentoonstelling Moerdijk 1953-1993. In: *De Sprange* (uitgave van de Stichting Heemkunde Moerdijk), jaargang 8 nrs. 1 en 2.

Watersnoodramp 1 februari 1953. In: *Oud Nieuws* (periodiek van de oudheidkundige kring Zevenbergen) jaargang 13 nr. 1.

Vermelding verdient zeker het boek van Kees Slager, *De ramp. Een reconstructie* (Goes 1992).

Alle publikaties bijeen vormen een waardevolle documentatie van de gebeurtenissen in de diverse plaatsen in West-Brabant, misschien nog meer van de ervaringen en belevingen van mensen van toen.

In het zicht van *40 jaar bevrijding* zijn ook al in enkele uitgaven bijdragen verschenen over de oorlog en bevrijding. Ook die plaatsen we hier bij elkaar ten behoeve van de geïnteresseerde lezer.

Crash in de nacht. In: *Jaarboek 1993 van de cultuurhistorische vereniging Nyen Aenwas van Nassau*.

J. van Elzaker, *De illegaliteit 1940-1945 en de draineerbuizenindustrie 1850-1975 in Halsteren*. Een eigen uitgave waarin hij verhaalt over zijn persoonlijke daden in het verzet en van vele andere personen uit Halsteren en Lepelstraat.

Vanwege de bijzondere rol van de directie van de Halsterse draineerbuizenfabrieken in het verzet is een apart gedeelte geheel gewijd aan deze inmiddels verdwenen industrie.

Bedreigd, Bezet, Bevrijd. Bosschenhoofd en Hoeven in de Tweede Wereldoorlog. *Jaarboek 8 van de heemkundekring De Honderd Hoeven*. Standaardwerk over die bewogen jaren uit de Hoevense geschiedenis.

Het dagboek van pastoor P.J. Gommers. In: *De Bùrt* (uitgave van de heemkundekring Willem Snickerieme te Hooge en Lage Zwaluwe) november 1992.

Pastoor Gommers, die pastoor was in Lage Zwaluwe van 1934 tot 1964, heeft in zijn dagboek de laatste maanden van de oorlog in Zwaluwe vastgelegd. Tevens zijn chronologische overzichten van de gebeurtenissen in de dorpen Hooge en Lage Zwaluwe en Moerdijk opgenomen.

Moerdijs tol aan de bevrijding. In: *De Sprange* (uitgave van de Stichting Heemkunde Moerdijk) jaargang 7 nr. 2. Een beschrijving van de bange laatste maanden van de oorlog, beginnend in september tot aan de bevrijding op 9 november 1944.

In de reeks boekjes van de heemkundige kring Broeder Christoffor uit Oudenbosch verscheen *Brief uit de Aloysiustoren*. Broeder Leonides (J. de Wit) van Saint Louis hield dagelijks aantekening van de gebeurtenissen in en rond Oudenbosch van 25 oktober 1944 tot 13 mei 1945. Het verslag was bedoeld voor zijn familie.

Zie onder: *West-Brabant, watersnood 1953*.

De Waterschans. Geschiedkundig tijdschrift en mededelingenblad van de geschiedkundige kring van stad en land van Bergen op Zoom.

– *Jaargang 22 nr. 3* (september 1992)

Deze aflevering is geheel gewijd aan de vondsten die de archeologische werkgroep van de Stichting in den Scherminckel deed in *Het huis De Balanche* te Bergen op Zoom (Fortuinstraat 3). De afzonderlijke artikelen gaan in op het bouwhistorisch onderzoek, de bewoningsgeschiedenis, de aangetroffen muurschilderingen, de vondsten uit de afvalkuilen.

143

– *Jaargang 22 nr. 4* (december 1992)

H. van Dam vraagt zich af wie *De man achter Kees de Does* is. De schrijver van het in 1929 verschenen boek 'Kees de Does en z'n politiehond' blijkt Cornelis van Dam te zijn, geboren in Roosendaal op 7 september 1899, ingetreden in de Congregatie van de Broeders van Huijbergen met de kloosternaam Aelredus, welke naam hij gewijzigd in A.L. Redus gebruikte als pseudoniem. In de serie *De stadspoorten van Bergen op Zoom* behandelt W. van Ham de poorten van het Havenfront.

– *Jaargang 23 nr. 1* (maart 1993)

Enkele onlangs aangebrachte veranderingen op de heraldische versieringen van het grafmonument van Charles Morgan in de Grote Kerk worden beschreven in het artikel *Morgan 'bewapend'* door K. Booij en W. van Ham.

– *Jaargang 23 nr. 2* (juni 1993)

W. van Ham, *Een kaarsenkroon in de Grote Kerk ontraadseld*. Van een van de vier koperen kaarsenkronen was de oorsprong nog onduidelijk. Deze blijkt een schenking te zijn van Walter Senserff, die van 1748-1752 burgemeester te Rotterdam was.

N. Grosfeld, *De schuttersgilden van Bergen op Zoom*. Kort, helder artikel over opkomst en ondergang van de schuttersgilden tot aan de reformatie.

F. Gieles beschrijft hoe het *Gevelreliëf van Boxhorn* tot stand is gekomen. Het is in 1922 gemaakt door Willem Verbruggen, een leerling van de gemeentelijke Avondtekenschool, op initiatief van J.J.Th. Bakker, redacteur van het Dagblad De Zoom.

Het landschap van Westelijk Noord-Brabant geeft een beschrijving van een tocht door de zuid-westhoek onder Bergen op Zoom van de hand van K. v.d. Watering in 1944.

– *Rubrieken en artikelen in meerdere afleveringen*

Verspreid over enkele afleveringen is opgenomen het artikel van G. Huybregts *Bergen op Zoom tijdens de Engelse invasie van 1809* (jaargang 22 nr. 4, jaargang 23 nrs. 1 en 2), waarin behandeld worden de inval in en bezetting van Zeeland door de Engelsen en de toestand in Bergen op Zoom.

R. van den Bergh spit de Bergse archieven grondig door en ontdekt daarbij allerlei wetenswaardigheden. In zijn rubriek 'Miscellanea Archivistica' legt hij het een en het ander neer. *Altemael van witte steen* (jaargang 22 nr. 4)

attendeert op enkele witstenen gevels in de Kremerstraat en Lievevrouwestraat en een dito grafsteen in de Gertrudiskerk van de steenhouwer Laureijs de Milander (1603-1659). *Joris van Spilbergen* (jaargang 23 nr. 1) was een vermaarde wereldzeevaarder. Hij trouwde in 1605 in Bergen op Zoom en overleed aldaar in 1620. *Vroeg 17e eeuwse bloemschilders in Bergen op Zoom* (jaargang 23 nr. 2) is een waardevolle bijdrage aan de cultuurgeschiedenis van de stad.

B. Daeter geeft in de rubriek 'Bergse straatnamen' historische informatie over de personen die vereeuwigd zijn in de straatnamen *Boxhornstraat* (jaargang 22 nr. 4) en *De Coehoornstraat en de Coehoornparkstraat* (jaargang 23 nr. 2).

M. Vermunt doet verslag van het archeologisch onderzoek op het Sint-Catharinaplein, dat in september – oktober 1991 werd heringericht: *Huidenmarkt – Nieuwe Markt – Vismarkt* (jaargang 22 nrs. 2 en 4, jaargang 23 nr. 1).

Dinteloord

De cultuurhistorische vereniging *Nyen Aenwas van Nassau* is overgestapt van een onregelmatig verschijnend periodiek naar een *Jaarboek*. Bescheiden van omvang – in de beperking toont zich de meester –; goed ogende uitgave, zelfs afbeeldingen in kleur; inhoudelijk van goed niveau. Het jaarboek opent met een verklaring van *Naam en logo* van de vereniging. Het 'logo' van de gemeente wordt behandeld in *Het wapen van Dinteloord en Prinsenland*, een gedegen artikel waarin ter verklaring van het wapen de vroege geschiedenis van West-Brabant, voor zover deze van belang is voor het onderhavige onderwerp, wordt beschreven. Per 1 januari 1988 werd een aantal waterschappen in Noordwest-Brabant samengevoegd tot het nieuwe waterschap De Vierlingh Polders. In *Andries Vierlingh*, een zestiende-eeuwse waterstaatkundige, die zeer actief geweest is in onze regio, worden diens leven, werken en publikaties beschreven. Bovengenoemde artikelen zijn allen van F. Geers. *Crash in de nacht* geeft een reconstructie van het neerschieten van een Engels oorlogsvliegtuig in mei 1942 onder Stampersgat, waarbij de vijf bemanningsleden zijn omgekomen. De gegevens voor dit artikel werden ontleend aan het persoonlijk archief van J.L. Verhagen. Het jaarboek sluit met een kort artikel van wat luchtiger aard *Prinsenlandse schelmenstreken* van A. Boudeling: Jan Geluk, hoofdonderwijzer, en Adrianus Verstraete, landbouwer, waren bekende persoonlijkheden in het dorp en goede vrienden van elkaar. Zij gaven de nodige kleur aan het alledaagse leven in Dinteloord rond de eeuwwisseling. Naast de inhoudsopgave maakt een register van plaats- en persoonsnamen het jaarboek goed toegankelijk. De redactie verdient alle lof voor deze uitgave.

Fijnaart en Heijningen

Van de heemkundige kring verscheen deel 5 van de serie *Uit het verleden van Fijnaart*. In het artikel *Een geloofsincident aan het eind van de 17e eeuw* wordt uitvoerig ingegaan op de gedragingen van pater Formentraux en de felle reacties daarop van de protestanten. Voor de genealogen is interessant de lijst van *Militaire huwelijken in Fijnaart 1517-1796*, waarvan de periode 1641-1676 wordt behandeld. In *De D.T.B's van Fijnaart en Heijningen over de jaren 1692 en 1792* worden de dopen, huwelijken en begrafenissen opgesomd. De bijdrage *De boerderijen in de Oude Fijnaartse Polder* geeft een historisch overzicht van

de negende en elfde 's Heeren Hoeve' (thans Boerendijk 29 en 23), oorspronkelijk bezit van de heren van Bergen op Zoom. Tenslotte wordt aan de hand van *De notulen van de gemeenteraad in 1892* honderd jaar teruggekeken naar Fijnaart en Heijningen.

Dezelfde kring bracht de goed verzorgde brochure *Fort Sabina 1811-1991* uit: een beknopte beschrijving van de 180-jarige geschiedenis, waarin zowel de cultuurhistorische als natuurhistorische waarde van het fort wordt aangetoond.

145

Halsteren

Zie onder: West-Brabant, watersnood 1953 en 40 jaar bevrijding.

Hoeven

Zie onder: West-Brabant, 40 jaar bevrijding.

Hooge en lage zwaluwe

Zie onder: West-Brabant, watersnood 1953 en 40 jaar bevrijding.

Huijbergen

Traditioneel ziet het twaalfde *Jaarboek Den Iechtrekker* van de heemkundekring 'De Wilhelmië' er weer goed verzorgd uit.

Het opent met *Jaaroverzicht 1892* en *Jaaroverzicht 1992* waarin in het kort de belangrijkste gebeurtenissen uit die jaren worden beschreven.

A. Hoogeveen-van Doorn beschrijft de geschiedenis van *De Broederschap van de Heilige Rozenkrans vanaf het midden van de 17e eeuw*.

A. Franken en C. Hoeckx, *Een koopdag in Huijbergen of een prior die te ver ging maar verder kwam dan hij wilde*. De titel roept vragen op. Illegale jacht van enkele inwoners van Huijbergen leidde tot gedwongen verkoop van boedel en have van de brouwerij Het Schoentje, die van het klooster gepacht werd door schepen Adriaan Plompen.

Dat het Wilhelmiënklooster een belangrijke rol speelde in de gemeenschap van Huijbergen blijkt wel uit bijna alle verhalen over de geschiedenis van het dorp. Zo ook weer in het artikel van C. Hoeckx: *Een prior op de bres voor zijn boeren*, in feite een verhaal over de rivaliteit tussen Huijbergen en Kalmthout, één van de vele voorbeelden van de grensconflicten.

Jac. M. Hoogeveen vervolgt het verhaal *Uit het archivum parochiae*, waarin de jaren 1923-1933 worden behandeld.

Klundert

De Overdraght. Uitgave van de heemkundekring Die Overdraghe.

– 1992 *Aflevering 3* (oktober 1992)

M. Herben, *De eerste Klundertse meestoven*. Onderzoek in het archief van de Nassause Domeinraad ('s-Gravenhage) leverde heel wat nieuwe gegevens op over de eerste meestoven, die rond 1560-1570 moeten worden gedateerd.

– 1993 *Aflevering 1* (januari 1993)

Vermeldenswaard is het artikel van A. den Engelse, waarin hij het belang van *De Pers*, in casu de kranten, voor geschiedkundig onderzoek onder de aandacht brengt.

– 1993 *Aflevering 2* (april 1993)

A. den Engelse beschrijft hoe *Landkaarten, stafkaarten en luchtfoto's* gebruikt kunnen worden bij historisch onderzoek.

Kruisland

Zie onder: West-Brabant, watersnood 1953.

W. Tielen stelde het boekwerkje *Poste Restante Kruisland* samen, een verhaal over de brievenvaarders, telegrambestellers, de postkantoortjes in Kruisland, dat in 1852 begint met de aanstelling van een bestelhuishouder en bode en eindigt met de voorgenomen sluiting van het postkantoor in 1994.

Moerdijk

Zie onder: West-Brabant, watersnood 1953 en 40 jaar bevrijding.

De Sprange. Uitgave van de Stichting Heemkunde Moerdijk.

– *Jaargang 7 nr. 2* (november 1992)

In het artikel *Plan van een stoomgemaal voor den Nassau Polder te Klundert* wordt de geschiedenis van het uit 1886 daterende gemaal globaal beschreven.

– *Jaargang 8 nr. 2* (augustus 1993)

T. Reniers beschrijft in *De familie Krijnen te Moerdijk* het familie- en zakelijk leven vanaf 1797 tot aan ca. 1940. Interessant is, dat deze familie mede de basis gelegd heeft voor de wereldberoemde Koninklijke Eijsbouts Klokkengieterij te Asten.

Oud en Nieuw Gastel

Het *Jaarboek 1992* van de heemkundekring Het Land van Gastel bevat de volgende bijdragen. In een drietal artikelen wordt omgekeken naar het verleden: *Honderd jaar geleden – 1892, Het gebeurde in ... 1942*, en *Gastelse kroniek van 1991*, alle samengesteld door P. Peeters. H. Zandbergen bekijkt oude menu's en vraagt zich daarbij af *Wat zullen wij eten?*. P. van der Heijden beschrijft de geschiedenis van *Het zanggezelschap Sint Cecilia*, het kerkkoor van de parochie. P. Peeters heeft *Een Gastelse straatnaam in Baarlo* (gemeente Maasbree) ontdekt: de Pater Thijsstraat, genoemd naar de uit Gastel afkomstige C. Thijs. J. Laros beschrijft een transport per schip van Nederland naar Indonesië in zijn artikel *Zij gingen voor orde en vrede* met een overzicht van Gastelse militairen die naar Indonesië zijn gegaan. In het *Interview met Geert Corsmit* (93 jaar) kijken we terug op bijna 100 jaar alledaags leven in Gastel. F. van Merriënboer geeft een levensbeschrijving van *Overste M.P.A. den Ouden* (1909-1951), geboren Gastelaar, die als commandant van het detachement Nederlandse vrijwilligers in Korea aldaar is gesneuveld. P. Akkermans gaat nader in op *Symbolische tekeningen op woonhuizen*, een inventarisatie van in

1941 voorkomende 'afweer-symbolen' op huizen en boerderijen. Het jaarboek eindigt met een heruitgave van een tweetal artikelen uit De Ghulden Roos over *Het hof van Oud Gastel* van H. Mastboom, geschreven in 1945 en 1960.

Oudenbosch

Zie onder: *West-Brabant, 40 jaar bevrijding*.

De volgende boekjes werden door de heemkundekring Broeder Christoffor uitgegeven.

Ter herdenking van het feit, dat 100 jaar geleden de voorgevel werd afgebouwd en ter memorie aan pastoor H. Rovers en prof. ir. G.J. van Swaaij, onder wier leiding het werk is voltooid, heeft P. Meijers *De voltooiing der facade van de basiliek St. Agatha en Barbara te Oudenbosch anno MDCCCXCII* beschreven. 'Thomaske' door broeder Prosper Mol geeft een levensbeschrijving van de Oudbossenaar Thomas Gielen (1862-1941), die in 1890 intrad bij de Broeders van Saint Louis. Zijn grote zorg ging uit naar de jeugd.

W. Tousain ziet achterom in *Enige feiten uit het Oudenbosch van 1892*.

M. Buys en P. Mol beschrijven de geschiedenis van *Het Sint Elisabeth Ziekenhuis van Oudenbosch* vanaf de oprichting in 1872 tot aan de sluiting in 1983.

Heel mooi is de 'gedichten'bundel van mevrouw C. de Haas-Siemons ... *En de koepel waakt*. Mijmeringen van een emigrante in Australië, die na vele jaren het bakken van haar jeugd, de Oudenbossche koepel, nog steeds diep geprent heeft in haar hoofd.

W. Tousain, *Een korte geschiedenis van de hervormde pastorie*. Het oudst bekende gebouw van Oudenbosch, tevens de oudst bewoonde hervormde pastorie van Nederland, daterend van 1562, werd grondig gerestaureerd.

Roosendaal

In de serie *Publicaties van het gemeentearchief Roosendaal en Nispen* verschenen de volgende delen, beide geschreven door drs. J.J.A.M. Gorisse. *Roosendaal, rooms en rimpelloos*, een historisch-sociologische studie naar politieke modernisering en partijvorming in Roosendaal 1851-1991. *Charitas in Roosendaal* over de verzorging en verpleging van zieke en bejaarde mensen in de periode 1843-1993.

De Heemkundekring Roosendaal en Nispen bracht in december de 21e aflevering van haar tijdschrift uit.

De aflevering opent met het artikel *Archeologie*, waarin verslag wordt gedaan van het archeologisch onderzoek op de percelen Markt 4-6, waar tot voor kort boekhandel Van Leeuwen was gevestigd.

Jan Koenen is *In gesprek met ... Herman Vreugde*, de 91-jarige oud-fotograaf en nu nog actief als amateur-kunstschilder.

E.G. Boeren, *De bebouwingsgeschiedenis van de Achterstraat*. Een voorbeeld van gedegen archiefonderzoek.

Jac. Burremans memoreert de grote daden van de Roosendaalse wielrenner *Piet van As*.

In *Het stadshart van Roosendaal anno 1905* beschrijft M.C.J. Broos de situatie rondom de Paterskerk en de schuiven.

De 22e aflevering (juni 1993) bevat de volgende vermeldenswaardige artikelen. E. Boeren vervolgt zijn reeks *De bebouwingsgeschiedenis van de Achterstraat*. G. Uijt de Haag stuitte bij genealogisch onderzoek op verschillende mandenmakers in de familie. In een heel aardig artikel *Een aardige mande(n)makers-aangelegenheid* zijn de hem bekende gegevens bijeengebracht over het beroep, het toponiem en de familienaam Mandenmaker in Roosendaal.

Voor J. van Nassau is de gravure *Prospectus Municipii Roosendael* (midden zeventiende eeuw) aanleiding nader in te gaan op de maker Abraham Dircksz van Santvoort en de voorstelling zelf.

In deze aflevering van *Het stadshart van Roosendaal anno 1905* gaat de aandacht van M. Broos uit naar de opzichterswoning van de Staatsspoorwegen, maar vooral naar Jan van Driesum, die van 1891 tot 1907 opzichter was van de Dienst Weg en Verkeer.

De heemkundekring De Heerlijkheid Nispen bracht bij de Europese Bibliotheek uit het fotoboekje *Nispen in grootmoeders tijd (1900-1950)*.

Sprundel

In eigen beheer gaf mevrouw C. de Bruyn-Heeren het boekje *Armenzorg te Sprundel 1806-1930* uit. Op een drietal vragen, namelijk hoe was de armenzorg georganiseerd, hoe werd het geld besteed en wie waren de mensen die werden bedeed, is geprobeerd antwoorden te vinden. Het mag een geslaagde poging genoemd worden, zeker wanneer je leest dat met name van particuliere instellingen bijna geen archief werd aangetroffen.

Een uitgave van de heemkundekring Onder Baronie en Markiezaat is verschenen onder de titel *St. Jan Baptist Gilde Sprundel 1618-1993*, samengesteld door P. Peeters-Veraart. Goed verzorgde publikatie over het 375 jaar oude gilde.

Standdaarbuiten

De heemkundekring *Die heerlijkheid 't Sandt daer Buyten* bracht twee afleveringen van haar periodiek uit. De aflevering van december 1992 wordt bijna geheel gewijd aan *De P.T.T. in Standdaarbuiten*. In de aflevering van juni 1993 worden in *Kroniek van het klooster van Standdaarbuiten* summier de geschiedenis van het zustersklooster en de activiteiten beschreven, te beginnen in 1838 en eindigend in 1982.

Willemstad

Ravelijn. Periodiek van de heemkundekring 'De Willemstad'

– Jaargang 10 nr. 3 (oktober 1992)

Onder de titel *De Bovensluisse Haven: eens een monding van de Mark* beschrijft C. van Mastrigt de problematiek van de Mark en Dintel, die tot in de veertiende eeuw twee geheel verschillende rivieren waren.

Uit het dagboek van Mr. J. van Wijngaarden wordt de periode juli-augustus 1878 beschreven.

– *Jaargang 11 nr. 1* (februari 1993)

In de serie *Willemstadse huizen en hun bewoners* vraagt J. Vermeulen de aandacht voor het pand Voorstraat 2, waarin bijna 300 jaar lang een bakkerij was gevestigd.

P. Hartmans beschrijft heel summier de *Muren in Willemstad*, wat dan de vestingmuren betreft.

Uit het dagboek van Mr. J. van Wijngaarden wordt de periode augustus 1878-mei 1880 beschreven.

– *Jaargang 11 nr. 2* (april 1993)

A. van Ree uit Dordrecht kocht in 1990 een verwaarloosde open vissersboot, die hij in originele staat terugbracht en waarvan hij ook het originele registratienummer wist te achterhalen. In *De restauratie van de WM 15* wordt het een en het ander uit de doeken gedaan.

S. Nieuwkoop vertelt *Hoe gebouw Irene tot stand kwam*. In 1953 werden de eerste plannen op tafel gelegd; in oktober 1960 vond de opening van het gemeenschapshuis plaats.

Uit het dagboek van Mr. J. van Wijngaarden wordt de periode juni-oktober 1880 beschreven.

De vergeefse belegering van Willemstad door de Fransen in de eerste helft van maart 1793 was voor het gemeentebestuur aanleiding tot het uitgeven van het herdenkingsboek *Beleg en verdediging van Willemstad in 1793*. C. van Nispen beschrijft de gebeurtenissen in en rond Willemstad in februari-maart 1793 en plaatst deze in het kader van de nationale en internationale ontwikkelingen en gebeurtenissen gedurende de tweede helft van de achttiende eeuw. Mevrouw J. Graafmans-Dubois geeft een literaire beschouwing over de 'vaarzen', gedichten en lierzangen, die naar aanleiding van de belegering en het stand houden van Willemstad zijn verschenen. Zeer lezenswaardig boek!

In het *Jaarboek 1993 van de heemkundekring 'De Willemstad'* is het herdenkingsboek integraal opgenomen. Beide schrijvers zijn lid van de redactie van het jaarboek, die het initiatief had genomen tot het uitbrengen van een herdenkingsboek. In het Jaarboek zijn voorts opgenomen de vaste rubrieken: Jaarverslag van de heemkundekring, Kris-kras (door de belangrijkste gebeurtenissen in Willemstad in 1992), Gebouwen die in 1992 verdwenen, en de rubriek: Wij lazten voor u ... , waarin gewezen wordt op artikelen, boekwerken, waarin Willemstad voorkomt.

Wouw

Van de hand van K. Leenders verscheen in de januari-aflevering van het *Tijdschrift voor historische geografie* een artikel, waarin hij *Vragen rond de oudste nederzettingsgeschiedenis van Wouw* stelt. Een antwoord wordt vanzelfsprekend niet gegeven, maar er zijn vage aanwijzingen, die zeker nog nader moeten worden onderzocht, dat het gebied rond Wouw misschien toch al langer bewoond is dan het overige West-Brabant, dat pas in de tweede helft van de dertiende eeuw tot ontwikkeling kwam.

– *Jaargang 10 nr. 3* (september 1992)

F. Schijven, *Beter een mager vergelijk dan een vet proces*. Tussen Wouw en Huijbergen ontstond in 1669 een grensgeschil, omdat Wouw aanspraak maakte op een gedeelte van de Huijbergse Plantage. Pas in 1685 kwam men tot een vergelijk en de toen aangewezen grens (Moerkantse Baan) is nu nog steeds geldend. Van dezelfde schrijver een triest verhaal *Verdronken* over de 73-jarige Roosendaler Cornelis Schijvenaars, die op 28 april 1823 werd gevonden op Wouws grondgebied.

Onder de rubriek 'Genealogen speuren ...' is Schijven op zoek gegaan naar de *Genealogie Pellis* (1696-1992).

Van H. Hellegers zijn in deze aflevering twee artikelen opgenomen. *De oorlogsgeesel over Wouw* is overgenomen uit het bekende boekje van Xenophon jr. 'De oorlogsgeesel over West-Brabant of de roemrijke strijd om den Kreekrakdam en zijn gevolgen' (1945). Zijn tweede artikel *Van Beethoven en het Sint Jorisgilde* geeft de tekst van drie koningsschilden (1824, 1837, 1839) van enkele leden van de familie Van Beethoven, die van 1773 tot 1922 in Heerle heeft gewoond.

A. Melis verkent wederom een stukje Wouw *Met de bloischen roei gemeten*.

– *Jaargang 10 nr. 4* (december 1992)

In deze aflevering staat het dorp Heerle centraal. R. Hermans heeft zich in de verschillende aspecten verdiept. Onlangs werd op de zolder van de voormalige Willibrordusschool een stapel schriften gevonden. *Uit een Herels schoolschrift* is een aantal kinderopstellen overgenomen. Heel leuk!

Het artikeltje *De koster van Heerle schrijft* laat ons meeleven met de koster, die in de begraaflijsten van 1794 tot 1840 diverse aantekeningen maakte. *Het torenuurwerk van Heerle*, dat nu in het gemeentehuis van Wouw staat opgesteld, kent een bewogen geschiedenis. *Het plein in Heerle* heeft een metamorfose ondergaan: aanleiding voor een nostalgische terugblik aan de hand van oude ansichtkaarten en oude bouwvergunningen.

F. Schijven en K. Schrooijen openen een nieuwe artikelenreeks over *Kinderspe-len*, die voor wat ouderen onder ons zeker vele herinneringen zullen oproepen.

J. Kerstens heeft het ontstaan van *De vlag van de Rooms katholieke Jonge Boerenstand*, die op een zolder gevonden werd, vastgelegd.

H. Jonckheere schrijft over *De lindeboom*, die vaak bij bijzondere gebeurtenissen werd en wordt geplant.

In *Wegen in Wouw na 1810* beschrijft J. Schijven in chronologische volgorde de totstandkoming van de verbetering en verharding van de wegen in de gemeente Wouw.

De gemeente Wouw beschikt over een verzameling pondkaarten (enigszins te vergelijken met kadasterkaarten) uit 1783-1784 van J.B. Adan. R. Jacobs gaat in zijn artikel *Wouw in kaart gebracht 1783-1784* nader in op de betekenis van deze kaarten.

Uit het artikel *Wouwse kermis in 1907* van R. Hermans blijkt, dat ook toen niet alle kermissen even rustig verliepen.

H. Hellegers geeft aan de hand van de aantekeningen van de Rotterdamse

kunstschilder P.A. Schipperus, die in 1882 een reis maakte van Roosendaal naar Wouw, *Een toeristische beschrijving van Wouw anno 1882*.

– *Jaargang 11 nr. 1/2 (april 1993)*

De Wouwse bierbrouwerijen is het onderwerp van deze dubbele aflevering, geheel samengesteld door R. Hermans. Na diepgaand onderzoek in de archieven is het de auteur gelukt een goed en vrij volledig overzicht te geven van de geschiedenis van de Wouwse bierbrouwerijen en brouwersfamilies. Met dit gedegen werk heeft hij zeker een goed glas bier verdiend.

151

Zegge

Jaarboek 1993 van de heemkundekring Den lande van Zegge bevat een aantal interessante 'levensechte' artikelen.

In gesprek met M. Wijngaards geeft een goede indruk van de rol van een schoolmeester in de dorpsgemeenschap tot de zestiger jaren.

Een groot deel van het jaarboek wordt besteed aan *Religieuzen uit Zegge*.

Middels een interview met de 90-jarige zuster Theodora (Leen Schenk), een levensbeschrijving van soeur Maria Emilie (Maria C. Akkermans 1882-1952) en de personalia van 22 broeders, zusters en priesters, allen geboortig van Zegge, wordt het duidelijk dat Zegge een vruchtbare voedingsbodem was voor mensen, die gevoelig waren voor het kerkelijke en religieuze leven.

P. Vroegrijk vertelt het een en het ander van zijn ervaringen gedurende *35 Jaar in de gemeenteraad* (van Rucphen).

Meer historisch getint zijn de artikeltjes: *Toponiemen-Veldnamen*, waarin de namen De Raaiberg en Vetterik worden verklaard, *Grenspaal*, een voorbeeld van hoe met archiefonderzoek de juiste plaats van een onlangs gevonden grenspaal kan worden bepaald, en *De Koppeloerestraat*, een niet meer bestaande straatnaam, die voor velerlei uitleg vatbaar is. (In jaarboek 8 (1992) van de heemkundekring De Honderd Hoeven wordt in voetnoot 120 de juiste verklaring gegeven: verbastering van Coppen Roelenstraat).

Zevenbergen

Zie onder: West-Brabant, watersnood 1953.

In *De Gildetrom* 39 aflevering 3 (najaar 1992) verscheen een kort artikel van R.C.M. Jacobs over het *Sint-Jorisgilde Zevenbergen 450 jaar oud*, dat in 1991 feestelijk werd herdacht.

Van A. Remus verscheen bij Uitgeverij Deboektant *Zevenbergen in vroeger tijden* een fotoboekje met verklarende tekst over Zevenbergen vóór en na de Tweede Wereldoorlog.

De Stichting Basis verzorgde de uitgaven *Klundert en Zevenbergen* (suggestie voor de commissie Schampers?), samengesteld door H.J. Dirven. Doel van deze uitgave is de bevordering van de kennis van de plaatsen en omgeving. Veel nadruk wordt gelegd op de verschillende voorkomende bouwstijlen, zowel van de burgerwoningen in de stadjes als van de boerderijen in het poldergebied.

Een keurige uitgave van de Nederlands Hervormde Gemeente Zevenbergen is het door A. Korteweg samengestelde boek *Op bergen en dalen*, de geschiedenis van de hoogtepunten en dieptepunten van de kerkelijke gemeente van 1610 tot 1940.

Bij gelegenheid van het 125-jarig bestaan verscheen van de hand van Th. Noordermeer het gedenkboek *Harmonie Euterpe Zevenbergen 1868-1993*. Een vlot geschreven en fraai geïllustreerd boekwerkje.

Oud Nieuws. Periodiek van de Oudheidkundige Kring Zevenbergen.

– *Jaargang 13 (1993) nr. 2*

152

Ook deze aflevering behandelt slechts één thema en wel *De Zevenbergse gemeenteveldwachters 1814-1940*, beschreven door B.J. van Tilburg. In chronologische volgorde worden de veldwachters onder de loep genomen, waarmee een aardige kijk wordt gegeven op de handhaving van de openbare orde in de gemeente Zevenbergen gedurende anderhalve eeuw.

Het Zuidkwartier

Tijding. Uitgave van de heemkundekring Het Zuidkwartier.

– *Jaargang 1992 nr. 2*

Naar aanleiding van de nieuwe straatnaam Melis Blecklaan in Woensdrecht gaat M. Verboven-Cornelissen dieper in op *Melis Bleck, schout en rentmeester van Woensdrecht (1528-1541)*. De gegevens zijn ontleend aan het artikel van K. Sloomans 'Het memoriaal van Melis Bleck' (*De Ghulden Roos* 15 (1955) p. 15-41)

Uit de doctoraal scriptie van M. Kremer, 'Woensdrecht, vliegbasis en werk, 1930-1983' is overgenomen het tweede hoofdstuk *Het ontstaan van de militaire vliegbasis in Woensdrecht*.

In de rubriek 'Van wat verdween' wordt geschreven *Over scharenslijpers en schuurslapers*, een interessant artikel over een uitgestorven beroep. De oudere mensen zien hierin zeker een stukje verleden herleven.

Nieuw in deze aflevering is de *Genealogische kroniek*, samengesteld door M. Moors. In korte overzichten worden families behandeld. In deze aflevering betreft het de families Bolders, Groffen, Borremans, Verhaert.

– *Jaargang 1992 nr. 3*

A. Pijnen, *Vondsten in Woensdrecht en het 'sluisje' uit de Oud-Hinkelenoordpolder*. Mededeling over oudheidkundige vondsten uit voornamelijk de achtste eeuw en een sluisje, dat waarschijnlijk van 1685 tot 1864 dienst heeft gedaan. *Twee wandelingen anno 1900*, overgenomen uit 'Gids voor Bergen op Zoom en omstreken', voeren ons langs de mooiste plekjes in de Zuidwesthoek.

H. Thiadens probeert *Toponymen uit de Zuidwesthoek* nader te verklaren. In deze aflevering behandelt hij de Kromme Weg in Putte en de Heiloopte Ossendrecht.

In de *Genealogische kroniek* worden de families Adan, Van den Bergh, Cosijn en Cuypers beschreven.

– *Jaargang 1993 nr. 1*

P.J. van den Bussche kijkt in de serie 'Van wat verdween' terug naar 't *Eikelhof* in Ossendrecht. Nu een park in het centrum van het dorp, waar in 1887 een villa werd gebouwd en in 1895 de Ossendrechtse Coöperatieve Roomboterfabriek; beide werden in 1928 afgebroken. Het terrein werd later bestemd voor

het georganiseerd jeugdwerk. In een apart artikel gaat Van den Bussche dieper in op de *Zuivelgeschiedenis van Ossendrecht*, die met name handelt over de roomboterfabriek, die van 1895 tot 1912 heeft gefunctioneerd. Beide verhalen zijn zeer de moeite waard.

A. Pijnen schrijft over *De heide en haar geschiedenis*. Een zeer algemeen verhaal over het ontstaan, gebruik en verdwijnen van de heide in het Zuidkwartier.

Ook de genealogen komen aan hun trekken in deze aflevering. R. Plompen schrijft over *De familie Plompen in West-Noord-Brabant*; oorsprong en verspreiding vanuit Huijbergen in de zeventiende eeuw worden globaal beschreven.

M. Moors behandelt in zijn *Genealogische kroniek* de families Daelmans, Goris, Hoeks, Holtzer.

– *Jaargang 1993 nr. 2*

De herdenking van de 400e geboortedag van de bekende schilder Jacob Jordaens, begraven te Putte, was ook voor de Tijding reden hieraan de nodige aandacht te schenken. G. van Donschot beschrijft in een kort artikel *Putte en Jordaens* de geschiedenis van de grafzerken en het Jordaensmonument. A. Pijnen neemt ons in een interessant artikel mee naar *Het leven in Putte en omstreken gedurende en omstreeks de tijd dat Jacob Jordaens leefde*.

Eveneens van belang is het artikel van mevrouw N. De Poorter over *Antwerpen en Jordaens*, een bondige levensschets.

Sjef Ots schrijft in het aangrijpende artikel *Nederland en Indië* over zijn ervaringen en beleving als dienstplichtig militair in Nederlands-Indië.

G. Geerts situeert aan de hand van een kaart van 1748 *Een eendenkooi te Zandvliet*, welke plaats in een pachtboek van 1729 omschreven wordt als 'een slechte weide in de drijvende polder van Ossendrecht bij de Zandbergen', waar vroeger een eendenkooi was.

Ook deze aflevering sluit weer met de *Genealogische kroniek*, waarin de families Kuylen, Melsen, Schurbiers en Timmermans worden behandeld.

Zundert / Rijsbergen

Het Land aan de Breede Aa. Halfjaarlijkse periodiek van de heemkundekring De Drie Heerlijkheden Zundert-Rijsbergen.

– *Jaargang 3 nr. 3* (oktober 1992)

J. Bastiaansen blikt terug in de geschiedenis van *Huize Elisabeth Zundert*, dat 100 jaar geleden werd opgericht als een huis 'voor zieken, ouden, wezen en verlaten kinderen'.

Overigens is deze aflevering geheel gewijd aan *Het onderwijs in Rijsbergen*. Duidelijk is te merken, dat in de diverse artikelen onderwijzers met kennis van zaken en historische belangstelling aan het woord zijn. Terecht wordt speciale aandacht geschonken aan 'De Koperakker', een basisschool voor speciaal onderwijs, die een behandelingseenheid vormt met het Medisch Kindertehuis 'De Krabbebossen'.

– *Jaargang 3 nr. 4* (april 1993)

Deze aflevering is geheel gewijd aan de *onderwijsinstellingen in de gemeente*

Zundert. Na een algemeen inleidend artikel over het onderwijs in de negentiende en twintigste eeuw in Zundert, waarin met name de oprichting van confessionele scholen en van de scholen voor voortgezet onderwijs de belangrijkste feiten zijn, worden in een aantal artikelen de verschillende scholen behandeld. Aan de orde komen: het lager onderwijs in Achtmaal vanaf 1862; St. Paulusmavo (1957-1984); het tuinbouwonderwijs in Zundert (1948-1981); Van de Wallscholen (vanaf 1951); St. Aloysiuschool (vanaf 1937, met voorgeschiedenis van de tot dan openbare school); St. Annaschool, vervolg van een eerder verschenen artikel.

R.C.M. Jacobs